

POLITICI SOCIALE ȘI GLOBALIZARE ÎN ȚĂRILE EUROPENE

MARIANA STANCIU

MOTTO: „The issue is not between a 'free market' Europe and a social Europe...I believe in Europe as a political project. I believe in a Europe with a strong and caring social dimension. I would never accept a Europe that was simply an economic market” (Tony Blair, *It is time for a reality check*, News, 23.06.2005)

Articolul comentează asupra influențelor mai puțin evidente ale procesului de globalizare asupra dezvoltării sociale și protecției sociale, la nivel mondial și european. În articol pot fi găsite și informații privind clasamentul națiunilor în funcție de indicii de globalizare, o analiză asupra modalităților prin care vechea etică a relațiilor economice internaționale a dus la adâncirea decalajelor de dezvoltare dintre națiuni și asupra consecințelor pe care toate aceste realități le induc în planul procesului de eradicare a sărăciei.

DIMENSIUNEA SOCIALĂ A VIEȚII ȘI RETORICA GLOBALISTĂ

Comentarii recente ale politicianilor occidentali, privind efectele directe și indirecte ale globalizării în domeniul protecției sociale și calității vieții, relevă îndeosebi influențele pozitive ale acesteia și, mai rar, pe cele negative. Depinde cine și mai ales, cu ce intenții comentează. De mai mulți ani, „Foreign Policy Magazine Globalization Index” (2006 About, Inc., A part of *The New York Times Company*) calculează *indicii de globalizare* pentru 62 de țări, care realizează 96% din PIB-ul mondial și înglobează 84% din populația lumii. Pentru fiecare țară, acest indice sintetizează *nivelul dezvoltării economice* (volumul activităților comerciale, volumul investițiilor străine, volumul investițiilor în alte țări ale unor agenți economici autohtoni), *nivelul contactelor interpersonale* ale populației autohtone (călătorii, turism, nivelul transferurilor non-guvernamentale în interiorul și în afara țării ș.a.), *nivelul conectării tehnologice* (utilizatori internet, număr servere ș.a.), *nivelul angajării și integrării politice a țării* în diverse organisme și organizații internaționale. Potrivit clasificării respective, în anul 2004, țările cu *indicii de globalizare* cel mai ridicat au fost: Irlanda, Singapore, Elveția, Olanda și Finlanda. SUA, care ocupa locul 11 în anul 2004, se situa pe locul șapte, în anul 2006.

În anul 2005, primele zece țări în acest top au fost următoarele: Singapore, Irlanda, Elveția, SUA, Olanda, Canada, Danemarca, Suedia, Austria, Finlanda. *România s-a situat pe locul 35 (Measuring Globalization, The Globalization Top 20, 2005).*

Deși pe plan mondial, nivelul general de integrare economică, precum și investițiile directe au scăzut în anul 2006, contactele interpersonale (incluzând călătoriile pe căile aerului și traficul telefonic internațional) și contactele prin internet au crescut. Numărul de noi utilizatori ai internetului a crescut de trei ori mai repede în țările în curs de dezvoltare decât în cele dezvoltate.

Raportul asupra indicelui de globalizare din anul 2006 a acordat o atenție specială aspectelor privind globalizarea în domeniul calității vieții femeilor și al dezvoltării sistemelor sociale. Raportul respectiv relevă că, de fapt, cele mai intens globalizate țări sunt acelea în care oamenii trăiesc mai mult, într-o stare de sănătate mai bună, în care femeile ating înalte performanțe în domeniul progresului social, educațional și economic (A.T. Kearney, *Foreign Policy Magazine Globalization Index. The 2004 Index, 2006*).

Cele mai numeroase dintre analizele dedicate procesului de globalizare gravitează, în esență, mai mult sau mai puțin explicit, în jurul provocării de fond ce stă în fața arhitecților acestuia – necesitatea de a diminua decalajele de dezvoltare socioeconomică dintre state, prin eliminarea cât mai rapidă a dezavantajelor suportate aproape sistematic de țările mediu/slab dezvoltate, în cadrul relațiilor economice pe care acestea le întreprind cu țările dezvoltate. Dezavantajele respective contribuie masiv nu numai la menținerea, dar și la adâncirea polarizării economice a națiunilor și a situației economico-sociale a populației în interiorul fiecărei națiuni. Aceasta, în pofida tuturor măsurilor ONU întreprinse prin *Obiectivele Mileniului Trei, 2000*. De la un an la altul devine tot mai evident că arhitecții procesului de globalizare nu mai pot ignora la nesfârșit această situație. În derularea propriilor lor proiecte, ei trebuie să ia act mai ferm decât la nivelul simplei retorici, de valorile universal împărtășite ce decurg din Declarația ONU privind drepturile omului și de drepturile/ obligațiile națiunilor ce decurg din tratatele de drept internațional.

Deocamdată, pentru cele mai multe dintre țările lumii, dezvoltarea socială se află încă departe de a constitui un scop în sine. În cele mai multe situații, atunci când ea nu rezultă în urma depășirii vreunei crize sociale (Zamfir, 2006), apare ca o emanație de ordin secundar a marilor trenduri economice naționale sau internaționale.

Fie că recunoaștem sau nu, rațiunile, adesea partizane, ale unor instituții globaliste (precum Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, Organizația Mondială a Comerțului, Organizația Națiunilor Unite ș.a.), alături de interesele unor companii transnaționale care dețin controlul pe diverse piețe, guvernează cu mână forte circulația resurselor economice strategice și, implicit, soarta dezvoltării sociale a majorității țărilor lumii. Și adevărul este că, dincolo de limba de lemn a instituțiilor globaliste, țările mai puțin dezvoltate se confruntă zilnic cu realitățile dure ale dinamicii finanțelor publice internaționale, așa cum reiese aceasta din

tabelul nr. 1. De fapt, în paralel cu înfăptuirea mult lăudatelor *Obiective ale Mileniului Trei*, adoptate de o mare parte a statelor lumii, asistăm în continuare la o luptă acerbă pentru menținerea avantajelor deținătorilor tradiționali ai puterii economice mondiale, dublată în subsidiar, de o puternică dispută ideologică, pe tema (non)protecției sociale.

Într-un asemenea context internațional, țările din centrul și sud-estul Europei, care tot speră să scape din cercul vicios al sărăciei prin trecerea la economia de piață, constată că prețul libertății devine din ce în ce mai greu de susținut, ele aflându-se, în prezent, în pragul unui bilanț financiar deosebit de grăitor. În anii '90, pe fondul declarațiilor de intenții deosebit de generoase ale statelor vestice, fluxul resurselor financiare îndreptate spre țările central și est europene a fost deosebit de inconsistent înainte de anul 1999, luând chiar valori negative în anii 1995 și 1996. După anul 1999 (cu excepția anilor 2002, 2003), afluxul net de resurse financiare dinspre țările dezvoltate spre țările în tranziție, a devenit sistematic negativ, ceea ce semnifică, de fapt, că transferul net de resurse financiare a avut un sens contrar celui firesc, așteptat și declarat prin retorica integraționisto-globalistă a instituțiilor internaționale, țările în tranziție contribuind – în pofida numeroaselor crize prin care treceau și a vulnerabilității lor sociale mărite – la creșterea afluxului de resurse direcționat spre țările dezvoltate. În decursul a cinci ani (1999, 2000, 2001, 2004 și 2005), acest aflux a fost de aproximativ 174,9 miliarde \$ SUA. Aceasta în timp ce, ca și în deceniile anterioare, în anul 2005, țările în curs de dezvoltare au continuat să contribuie la bunăstarea socială a țărilor dezvoltate cu suma estimativă de 527 miliarde \$ SUA.

Tabelul nr. 1

Transferuri nete de resurse financiare către țările în curs de dezvoltare și economiile în tranziție, 1995–2005 (în miliarde \$ SUA)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Țări în curs de dezvoltare	49,4	26,5	-0,1	-34,0	-123,0	-187,9	-153,7	-202,2	-294,6	-367,8	-526,9
Economii în tranziție	-2,5	-6,1	2,9	3,6	-23,7	-49,4	-28,7	2,9	3,6	-23,7	-49,4
Țări sărace cu datorii externe mari	6,8	7,2	7,5	9,0	10,1	8,3	8,3	10,4	9,6	10,1	11,8
Țările slab dezvoltate	12,0	10,4	9,3	12,6	11,1	5,6	9,0	6,6	8,1	5,9	7,1

Sursa: United Nations Department of Economic and Social Affairs, based on International Monetary Fund (IMF), *World Economic Outlook* (April, 2006), and IMF, Extras din *Balance of Payments Statistics. International financial system and development*, Report of the Secretary-General, *Macroeconomic policy questions*, Sixty-first session.

Transferuri pozitive de resurse, dinspre țările dezvoltate spre cele slab dezvoltate, s-au produs (deși la cote relativ mici) numai spre Africa sub-Sahariană. Cu toate acestea, în Occident, *opiniile contradictorii în privința oportunității de a pune în discuție principiile unei noi etici în domeniul relațiilor (socioeconomice) internaționale, sunt deosebit de vehemente*, deși aparent, lumea se află în căutarea unor modalități eficiente de calmare a zonelor fierbinți înscrise pe harta sărăciei mondiale (Stanciu, 2005). Și asta pentru că miza inițierii unor asemenea dezbateri

este deosebit de ridicată. Există părți interesate (factori de putere) care pot pierde sau pot câștiga masiv, prin consecințele economice și sociale ce ar decurge, în general și în particular, din asemenea dezbateri publice.

CINE SE TEME DE MODELUL SOCIAL EUROPEAN

A recunoaște necesitatea conceptualizării și aplicării unei noi etici a globalizării pare, multor politicieni sau economiști, un fapt la fel de riscant ca și acela de a recunoaște, de exemplu, virtuțile absolute ale sistemelor de protecție socială vest sau nord europene (comparativ cu sistemul american, ori sistemele sud europene, sud-est europene sau altele).

Legitimitatea absolută a compensării dezavantajelor economice acumulate sistematic de-a lungul ultimelor trei-patru decenii de către țările slab/mediu dezvoltate, prin intermediul relațiilor economice (comerciale) ale acestora cu țările dezvoltate, impune recunoașterea acestor realități de către statele în cauză, precum și colaborarea lor directă la formularea și aplicarea unor noi principii etice în sfera relațiilor economice internaționale, în urma aplicării cărora să asistăm la reducerea decalajelor de dezvoltare (enorme, în prezent), dintre țările dezvoltate și cele slab sau mediu dezvoltate. Insecuritatea veniturilor populației sărace a crescut mult în ultimele două decenii, pe fondul *accentuării inegalităților economice la nivel global*. În prezent, *veniturile sunt repartizate în proporții mult mai inegale, la nivelul tuturor țărilor, decât în interiorul țărilor cu cel mai ridicat grad de polarizare a veniturilor*. Valoarea coeficientului *Gini* pentru nivelul global este 66, în timp ce la nivel național, cea mai ridicată valoare a acestuia a fost de 63 (Botswana, în anul 1993). La nivel mondial, 5% dintre cei mai bogați oameni dispun de un venit de 114 ori mai ridicat decât cel al celor mai săraci 5%, iar cei mai bogați 1% obțin venituri cât 57% dintre cei mai săraci (PNUD, 2003).

În același timp, pe măsură ce procesul de globalizare se accentuează, accesul la informație devine mai larg, iar populația care trăiește în sărăcie conștientizează acut inegalitățile existente. Situația generală devine tot mai explozivă, pe măsură ce dificultățile vieții populației care trăiește în sărăcie persistă îndelung și se adâncesc. Dezbaterile privind oportunitatea adoptării unuia sau altuia dintre modelele existente de protecție socială argumentează, de fapt, asupra voinței celor ce dețin puterea economică de a-și recunoaște responsabilitatea socială față de problema compensării dezavantajelor întâmpinate pe piața muncii de diverse categorii de persoane – știut fiind că dezavantajele respective sunt dobândite, în bună măsură, ca efect al inerentelor deficiențe de organizare și administrare a comunităților sociale. Iată de ce, în general, aceia care, prin politicile lor economice, pun la îndoială urgența aplicării unei noi etici a relațiilor economice internaționale, pot fi regăsiți cu mare probabilitate în rândurile celor ce contestă virtuțile modelelor sociale nord sau vest europene (precum Marzinotto, 2006 ș.a.).

Cu toate acestea, modelele sociale occidentale au produs și produc încă unele efecte socioculturale și economice absolut exemplare pentru toate țările lumii.

Practic, vreme de mai multe decenii, Europa de nord-vest a constituit avangarda mondială în materie de dezvoltare socială conștientă, demonstrând lumii că dezvoltarea economică poate avea loc nu numai în condițiile unui liberalism dur, ci și în condițiile menținerii unui mediu social respirabil, chiar cu prețul situării pe un loc doi sau trei în competiția economică mondială.

Evident, între posibilitățile deosebit de ridicate de finanțare ale protecției sociale vest europene și foamea cronică de pe alte meridiane ale lumii există corelații strânse, deși poate mai puțin evidente, la o analiză sumară. Dar această corelație merită o altă discuție, deși ea vizează direct problematica eticii relațiilor economice internaționale. Spre deosebire de nord-americani însă, europenii occidentali au demonstrat, prin fapte, timp de mai multe decenii, că viața aproapelui lor defavorizat în competiția acerbă de pe piața capitalistă a muncii a contat mai mult pentru deținătorii puterii, decât un loc fruntaș, de glorie îndoielnică și, oricum, efemeră, într-o competiție economică mondială.

Iată motivul pentru care ceea ce se înțelege astăzi prin *modelul social occidental*, oricât de vag ar fi acesta definit, constituie o sursă de stres intens, atât pentru adepții de peste Atlantic ai modelului minimal (neo-liberal) de protecție socială, cât și pentru exponenții ultimi, dar reductibili, ai regimurilor comuniste. Pentru toți aceștia, performanțele Europei Occidentale în materie de protecție a categoriilor sociale defavorizate a constituit o continuă sursă de stres, vreme de mai multe decenii.

Oponenți reductibili ai modelului social occidental se găsesc însă și pe continentul European, și chiar în interiorul UE. Când se întâlnesc pentru a discuta noi proiecte de legi, vizând *idealul larg asumat al coordonării politicilor sociale europene în domeniul reglementării piețelor muncii*, numeroși miniștri din cadrul Comunității Europene se mențin pe poziții ireconciliabile. Divergențele pe această temă reflectă clar diferențele dintre doctrinele politice fundamentale și, implicit, dintre diferite țări, în materie de conștientizare și asumare a responsabilității față de problematica socială. Aparent însă, ceea ce îi sperie pe adepții unor modele sociale mai puțin generoase sunt următoarele: creșterea economică mai scăzută decât cea a economiilor cu sarcini sociale mai reduse și creșterea șomajului (W. Werner, 2006). Adică, exact inversarea acelor condiții care, cu cinci-șase decenii în urmă, au permis expansiunea statului vest-european al bunăstării sociale – *creșterea economică rapidă*, posibilă, în principal, prin achiziționarea unor materii prime ieftine de la statele care în prezent sunt slab sau mediu dezvoltate ori au datorii externe foarte mari și – pe cale de consecință – *posibilitatea de a menține șomajul la cote reduse*.

CONSTITUIREA MODELULUI SOCIAL OCCIDENTAL ȘI CARACTERISTICILE ACESTUIA

Uniunea Europeană este, în prezent, cel mai important agent de schimbare în ceea ce privește guvernarea statelor, elaborarea politicilor și impunerea unor modele social-culturale în spațiul european. În țările Uniunii Europene există

diverse modalități de elaborare a politicilor, dar și tendința de a crea un spațiu de convergență pentru politicile sociale din diverse domenii, cum sunt piețele muncii, asigurările sociale, organizarea unor rețele de servicii sociale ș.a. În asemenea domenii, instituțiile europene au făcut pași importanți spre coordonarea reglementărilor adoptate în cadrul statelor membre. În pofida diversității lor social-culturale, țările vestice au numeroase caracteristici comune, care, în timp, au marcat în mod inconfundabil procesul de elaborare a politicilor economice și sociale în UE. Unele caracteristici, aparent rigide, ale sistemelor de protecție socială occidentale rezistă peste decenii, deoarece ele constituie o condiție a echilibrului, dezvoltării și păcii sociale.

Statele bunăstării sociale occidentale au în vedere trei dimensiuni principale ale protecției sociale: *reducerea sărăciei* și, implicit, a polarizării sociale, *protecția în fața riscurilor imposibil de asigurat pe piețele muncii* (riscurile de îmbolnăvire și riscurile longevității) și *recompensarea pe termen lung a participării pe piețele muncii*. Asemenea obiective sunt îndeplinite de sistemele de protecție socială în grade diferite și cu eficiență ce variază de la o țară la alta (Boeri, 2002). Spre deosebire de țările vest-europene, care, în anul 1993 de exemplu, alocau, în medie, 51% din PIB pentru cheltuielile sociale, în mod obișnuit, SUA cheltuie pentru protecția socială mai puțin de jumătate din suma medie alocată de țările UE. Ca urmare, în SUA există o polarizare a veniturilor populației mult mai accentuată decât în UE și o rată a sărăciei (după efectuarea redistribuției sociale), mult mai ridicată decât în UE. În mod curent, veniturile a 13% din populația SUA se situează sub pragul federal al sărăciei. Rata oficială a sărăciei a crescut în SUA timp de patru ani consecutiv, de la 11,3% în anul 2000, la 12,7%, în anul 2004. Aceasta înseamnă că veniturile a 37 milioane de oameni se situează sub pragul oficial al sărăciei. În același interval, rata sărăciei pentru copiii sub 18 ani a crescut de la 16,2% la 17,8%. Peste 11% din populația SUA trăiește sub amenințarea continuă a insecurității alimentare, iar 3,5% suferă de foame cronică. *Uniunea Europeană este preocupată, în prezent, doar de existența sărăciei relative și nu de sărăcia absolută*. Pragurile naționale ale sărăciei indică faptul că, în anul 1996, 17% din cetățenii uniunii (unul din șase) trăiau în gospodării sărace, adică realizau venituri mai mici de 60% din mediana veniturilor naționale. Aceasta înseamnă 24,8 milioane gospodării, în care trăiau 61,1 milioane de persoane (Molnar, 2002). În SUA, pe lângă sărăcia relativă, este deosebit de relevantă sărăcia absolută – adică lipsa resurselor elementare, necesare satisfacerii nevoilor de bază ale unei vieți sănătoase, venituri insuficiente pentru a procura hrană, adăpost, îmbrăcăminte și servicii medicale. Linia sărăciei relative (adică un acces semnificativ mai scăzut la averi și venituri decât alți cetățeni) a fost fixată, în anul 1999, la 17,020 \$, ceea ce înseamnă 28,40% din venitul median la nivelul SUA (Wikipedia, 2006).

Sistemele sociale occidentale diferă în ceea ce privește structura și volumul cheltuielilor sociale, dar și grupurile-țintă ale transferurilor de venituri. Literatura din domeniu identifică, totuși, patru grupe de țări distincte, ce desfășoară practici sociale în modalități relativ asemănătoare (Ferrera, 1998, Bertola et al., 2001):

– țările nordice (Suedia, Danemarca, Finlanda, Olanda), care efectuează cheltuieli sociale relativ ridicate și definește eligibilitatea pe principii ce țin de natura cetățeniei. Ca urmare, aceste țări au legiferat impuneri publice relativ ridicate și utilizează o varietate largă de instrumente și politici sociale active;

– țările continentale (Franța, Germania, Austria, Belgia, Luxemburg) utilizează, îndeosebi, scheme de asigurări sociale (modelul *Bismark*), finanțate prin contribuțiile celor angajați în muncă;

– țările mediteraneene (Spania, Grecia, Italia, Portugalia) utilizează un model bazat pe asigurări sociale, în cadrul căruia beneficiile sunt segmentate, potrivit statusului asiguratului;

– în țările anglo-saxone (Marea Britanie și Irlanda), transferurile sociale merg îndeosebi spre cei angajați în muncă. Acest tip de model (*Beveridge*) presupune existența unei rețele de asistență socială relativ dezvoltată.

Sistemele de protecție socială din nord se deosebesc net de cele din sudul continentului. În timp ce sistemele nordice sunt mai angajate în reducerea polarizării economice, cele din sud, dimpotrivă, sunt mai indiferente în această privință. În timp ce sistemele nordice acordă beneficii sociale consistente persoanelor eligibile de vârstă activă, cele din sud, acordă asemenea beneficii îndeosebi pensionarilor. Sistemul anglo-saxon, este mai eficient în reducerea polarizării economice, în rândurile populației de vârstă activă și mai puțin, în rândurile pensionarilor.

Modelele sociale din cele patru grupe de țări și-au dobândit și consolidat caracteristicile într-un interval relativ lung, de peste două-trei decenii. Între anii 1950–1973, țările occidentale reunite, la momentul respectiv, sub egida EU-15, au parcurs o perioadă de înaltă dinamică economică, grație abundenței de materii prime, materiale și petrol, la prețuri relativ mici, de pe piețele externe. Astfel, aceste țări au beneficiat, pe termen lung, de o rată medie de creștere a PIB de 4,6%. În plus, vreme de peste două decenii, o treime din PIB-ul EU-15 a mers sistematic spre acumularea de capital, iar două treimi, spre creșterea factorului total al productivității muncii (Sapir, 2003). Ca urmare, standardul de viață din zona EU-15 a crescut rapid, aproape sincron cu cel al populației din SUA. Astfel, dacă în anul 1950, PIB/loc în EU-15 era de 40% din cel corespondent populației SUA (la paritatea puterii de cumpărare), în anul 1973, indicatorul respectiv avea o valoare de 70%, în contextul unei inflații medii, măsurate prin deflatorul consumului privat, de 4% și al unei rate a șomajului de 2%. În asemenea condiții, costurile bunăstării sociale din țările EU-15 au rămas la cote relativ ușor de gestionat. Creșterea economică rapidă, stabilitatea macroeconomică și statul bunăstării sociale s-au susținut reciproc, vreme de peste două decenii. Aceasta a constituit, de fapt, *etapa de consolidare a filosofiei modelului social european*, preluată ulterior, pe un registru mai mult sau mai puțin accentuat, de toate statele care s-au înscris în Uniunea Europeană.

Deși de-a lungul anilor a crescut continuu, ponderea cheltuielilor guvernamentale totale în PIB a rămas relativ modestă (36%, în anul 1970).

Cheltuielile publice au fost distribuite pe trei dimensiuni principale: *consumul guvernamental (15%), transferurile (14%, adică 12% transferuri sociale și 2% subsidii) și investiții publice (4%)*. Acesta a constituit așa-numitul *triunghi de aur* care a făcut posibilă creșterea stabilității macroeconomice și a coeziunii sociale până la cote ce păreau de nezdruccinat. Tot acest edificiu a intrat în derivă însă, odată cu incidența celor două șocuri petroliere și cu schimbarea unor raporturi de putere pe piețele resurselor energetice și de materii prime (aproape de discuția privind corelația dintre bunăstarea socială a europenilor occidentali și subdezvoltarea cronică a țărilor furnizoare de materii prime și energie ieftine). Un oarecare rol în acest proces l-au avut, desigur și alți factori, precum evoluția *pattern*-urilor demografice (îmbătrânirea populației), progresul tehnologic rapid (tot mai intens generator de șomaj), procesul de globalizare (concuranța tot mai acerbă a unor noi veniți pe piața mondială a bunurilor de consum, precum Japonia, China și, mai nou, India).

În perioada 1974–1985, în Uniunea Europeană, rata medie anuală a creșterii PIB a scăzut la 2%, iar cea aferentă PIB/loc. – la 1,7%. Inflația a crescut la 11%, iar rata șomajului – de la 3%, în anul 1974, a ajuns la 10%, în anul 1985. Toate acestea au avut consecințe deosebite pentru finanțele UE. Cheltuielile guvernamentale au crescut rapid după anul 1973, ajungând la 46% din PIB, în anul 1980 și la 49% din PIB, în 1985 (au crescut cu 13% față de anul 1970). În acest context, transferurile sociale au crescut cu 6%, iar subsidiile, cu 1%. Cheltuielile publice au fost finanțate parțial din veniturile publice (care au crescut, în intervalul respectiv, cu 8 puncte procentuale în PIB) și parțial din împrumuturi publice (care au crescut cu 5 puncte procentuale în PIB). Astfel, la mijlocul anilor '80, Europa occidentală evolua pe o spirală negativă a creșterii economice, ceea ce a determinat creșterea taxelor și impozitelor directe cu 3 puncte procentuale din PIB (în intervalul anilor 1970–1985) și a contribuțiilor sociale cu 5 puncte procentuale din PIB. Analistii sociali susțin că această evoluție a dus la demotivarea muncii și a investițiilor în general, ceea ce a încetinit ritmul de creștere a PIB, pe termen lung. În intervalul anilor 1986–2000, Europa Occidentală a făcut unele progrese, EU-15 reușind să reducă inflația la 3%, în anul 1994. Dar rata șomajului a rămas la fel de ridicată (aproximativ de 9%). Simultan a avut loc o adevărată explozie în planul cererii pentru protecția socială, în special din cauza menținerii unei rate ridicate a șomajului).

Cel mai ridicat nivel al cheltuielilor guvernamentale a fost atins în anul 1993 (51% din PIB), veniturile publice situându-se în jurul a 45% din PIB, iar împrumuturile publice atingând ponderea de vârf – 6% din PIB.

Procesul de consolidare fiscală declanșat la Maastricht, în anul 1993, a urmărit să stopeze deficitul financiar declanșat în urmă cu 20 de ani, astfel încât, în anul 1999, când în spațiul UE a fost introdusă moneda euro, împrumuturile publice se cifrau la mai puțin de 1% din PIB. Dar deși, în anul 2000, a avut loc mult-dorita consolidare fiscală, reușind o balanță bugetară pozitivă (cu cheltuieli guvernamentale

sub 46% din PIB și o rată a creșterii economice excepțională – 3,5% din PIB), cheltuielile publice au crescut, din nou, în anii următori (Sapir, 2001).

Iată de ce, în prezent, în Europa Occidentală există foarte multe voci care pun la îndoială posibilitățile menținerii unor sisteme de protecție socială naționale și chiar a unor aparate de guvernare atât de costisitoare. Deși unele state membre se descurcă bine încă, UE, în ansamblu, nu se mai situează pe primele locuri în lume, în domeniile-cheie ale creșterii economice, precum capacitatea de inovație, dezvoltarea IT sau spiritul întreprinzător, comparativ cu concurenți precum SUA, Japonia, sau, mai nou, China și India. Aceștia din urmă atacă deschis sistemele economice vest-europene, afirmând că vechiul model social occidental a dus la eșecul economiei, și că acesta trebuie să suporte restrângeri radicale, în vederea construirii unor noi locuri de muncă. Numărul șomerilor din UE se apropie în prezent de 20 de milioane de persoane, dintre care 10 milioane nu lucrează de peste un an. Printre ei se află mulți tineri – media europeană (UE) a șomerilor pentru grupa de vârstă 16–24 de ani a atins nivelul de 18,7%, cu vârfuri alarmante în Slovacia (32%) și Polonia (40%), dar și Italia are o rată de 23,6%.

Mulți politicieni și analiști sociali vorbesc chiar despre necesitatea *reinventării modelului social european*. În repetate rânduri, rapoartele Comisiei Europene menționează că Franța, Germania, Italia, Polonia și Spania nu au găsit cele mai adecvate politici pentru a-i determina pe cetățenii statelor respective să prefere angajarea în muncă indemnizației de șomaj. Simpla creștere economică nu mai reușește, singură, să ducă la crearea de locuri de muncă. Este nevoie de politici sociale explicite pentru a-i stimula pe oameni să aibă inițiative și să devină mai productivi, inclusiv prin reducerea diferențelor dintre salariile acordate pentru același tip de activitate și diminuarea numărului de angajați cu salarii mici, prin flexibilizarea modelului social, fără a afecta solidaritatea socială. Obiectivele strategiei de la Lisabona rămân, totuși, greu de îndeplinit, îndeosebi în ceea ce privește angajarea în muncă a mai multor femei și a unui număr mai semnificativ de persoane apropiate de vârsta pensionării. Austria, care a preluat din ianuarie, 2006 președinția UE, a anunțat că va continua dezbaterile pe această temă și îi va implica mai activ pe euro-cetățeni în rezolvarea problemelor sociale.

În competiția nedeclarată în materie de protecție socială din Europa, se pare că țările nordice – Danemarca, Finlanda, Suedia și Olanda, care oferă un nivel mai ridicat de protecție socială și de politici active pe piața muncii, stau cel mai bine. În ultimele rânduri ale clasamentului se află țările mediteraneene – Grecia, Italia, Portugalia și Spania – care intervin social, îndeosebi în domeniul pensiilor și al reglementărilor salariale, prin negocieri colective.

Viciile structurale ale piețelor muncii din UE-25 par să fie principalul motiv pentru care Comisia de la Bruxelles constată că forța de muncă ocupată în această zonă (în anul 2004), a fost, în medie, de 63,3% (comparativ cu 71,2% în SUA sau cu 68,7% în Japonia), iar rata de creștere medie a PIB a fost doar de 0,6%. În același an, șomajul în SUA a fost de 5,5%, adică mult mai scăzut decât în EU-25

(9%), iar în Japonia, 4,8%. Acesta constituie și unul dintre motivele principale pentru care se pare că forța de muncă mediu și înalt calificată din estul Europei sau de pe alte continente se orientează, în ultimii ani, îndeosebi spre zona nord-americană. De o parte, se află cei care doresc piețe ale muncii libere și flexibile, mai puțin reglementate, dar marcate de o mai mare competiție. De cealaltă parte se află cei ce vor un standard de viață mai înalt, piețe guvernate de reguli, protecție a pieței muncii și mai multe drepturi pentru muncitori.

În ciuda deosebirilor de opinii, în Uniunea Europeană s-a vorbit și se vorbește încă, mult, despre problemele sociale. Tratatul internațional ce a pus bazele Uniunii prevede, între obiectivele sale centrale, atingerea unui înalt nivel al folosirii forței de muncă și în domeniul protecției sociale, precum și promovarea unui nivel de trai mai bun și a unor condiții mai bune de muncă.

Comisia Europeană are misiunea de a coordona varietatea de politici în privința pensiilor, folosirii forței de muncă, a inserției sociale, a luptei contra sărăciei din toate cele 25 state membre ale UE și de a concluziona care este cea mai bună practică.

În pofida relativei eterogenității a sistemelor de protecție socială existente în diferite țări europene, în mod cert, la nivel nord-vest continental, s-a conturat un model social distinct, ca expresie a unei voințe clare, de realizare a unui nivel al bunăstării sociale decent, pentru toți rezidenții. *Este vorba despre un model social ale cărui principii fundamentale sunt solidaritatea și coeziunea socială și ale cărui obiective urmăresc realizarea egalității de șanse, participarea socială și, integrarea/incluziunea socială.*

DESPRE PROBLEMA CONSTITUIRII UNUI MODEL SOCIAL ÎN ROMÂNIA

În ultimii 16 ani, analiștii din domeniul cercetării sociale au lansat, în mod repetat, semnalul *necesității de a (re)gândi, (re)proiecta și finanța dezvoltările din sfera socială în mod unitar, eventual pe baza unui buget social cvazi-autonom*. Cu toate acestea, până în prezent, nu putem vorbi despre existența unei *viziuni globale, unitare, asupra problematicii sociale românești, ci doar despre concepții sectoriale autonome, centrate pe educație, sănătate, asigurări sociale etc.* Structurile de organizare și schemele de finanțare ale sectorului social din România, nu sunt proiectate și, deci, nici gestionate în funcție de potențialul complementarității lor în cadrul sistemului național care, cel puțin virtual, ar trebui să funcționeze după o logică intrinsecă, multiplu articulată și armonizată prospectiv cu natura și volumul trebuințelor recunoscute social. Atât schemele de finanțare cât și rețelele de servicii sociale existente s-au dezvoltat autonom, pe baza unui spirit de imitație mai mult sau mai puțin inspirat, în funcție de urgențele conjuncturii sociale imediate, având în vedere, cel mult, previziuni sectoriale pe termen mediu.

De-a lungul tranziției, un rol major în domeniul *atenționării opiniei publice și clasei politice, asupra urgențelor și priorităților dezvoltării și protecției sociale*, l-a

avut Institutul de Cercetare a Calității Vieții din București care, încă de la înființarea sa în anul 1990, prin programele și publicațiile sale, *a militat pentru angajarea României într-un proces conștient de dezvoltare socială*, pe baza unui proiect unitar, larg articulat, definit pe termen lung și cuprinzând mai multe subproiecte, adresate nivelului sectorial (Zamfir, 2006, 1995, Mărginean, 2006, 2004, 2001, 1994, Stanciu, 1997 ș.a.). Totuși, dată fiind importanța socială a acestei problematice, de prea puține ori asemenea idei au reținut atenția factorilor de putere.

Ca urmare, este încă prematur să vorbim despre existența unui *model social* bazat pe *o viziune unitară asupra problematicii sociale românești*, ca rezultat al aplicării unui *proiect de reformă socială clar formulat*, realizat prin intermediul unui *corp de politici publice și sociale coerent și larg cuprinzător*. Totuși, la realizarea unui asemenea proiect de schimbare socială merită să aspirăm, mai ales că unele demersuri notabile în acest sens au fost deja întreprinse (*Planul Național Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale*, CASPIS, 2002) sau sunt în curs de derulare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Alber J., Fahey T., *Perception of living conditions in an enlarged Europe*, European Commission, 2004.
2. Bertola G., Boeri T., Nicoletti G. (eds.), *Welfare and Employment in a United Europe*, Cambridge Mass: MIT Press, 2001.
3. Boeri T., *Let Social Policy Models Compete and Europe Will Win*, Universita Bocconi and Fondazione Rodolfo Debenedetti, A Conference, J.F.Kennedy School of Government, April 11–12, 2002.
4. Esping-Anderson G., *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press, Cambridge, 1990.
5. Ferrera M., *The Four social Europes: between Universalism and Selectivity*, în Rhodes and Meny eds., 1998.
6. Fukuda S., *Human Development Report, Deepening democracy in a fragmented world*, UNDP, 2002.
7. Larionescu M., Mărginean I., Neagu G., *Constituirea clasei mijlocii în România*, Editura Economică, București, 2006.
8. Marzinotto B., *The Unnecessary European Social Model*, Briefing Note, Chatham House, 2006.
9. Mărginean I., *Modelul social din perspectiva calității vieții populației*, „Revista Calitatea Vieții”, nr. 3–4, Editura Academiei Române, 2004.
10. Mărginean I. (coord), Arpinte D., Bălănescu L., Bădescu C., Doboș C., Mihăilescu A., Preda S., Preotesi M. T., Raicu C., Stanciu M., Teodorescu M., *Analiza comparativă a finanțării politicilor sociale: România – țări în tranziție – țările UE*, Studiu ICCV – CASPIS, București, 2001.
11. Mărginean I., *Politica socială și economia de piață*, CIDE, București, 1994.
12. Molnar M., *Sărăcia și excluderea socială în Uniunea Europeană*, INCE, CIDE, vol. 1–2, București, 2002.
13. Sapir A., (coord.), *An Agenda for a Growing Europe, Making the EU Economic System Deliver*, Report of an Independent High Level Study Group established by President of the EC, Brussels, 2003.
14. Sapir A., *Who's Afraid of Globalization? Domestic Adjustment on Europe and America*, în R. B. Porter, P. Sauve, A. Subramanian, A. B. Zambetti (eds), *Efficiency, Equity and Legitimacy: The Multilateral Trading System at the Millenium*, Brookings Institutions Press, Washington D.C., 2001.

15. Stanciu M., *Politici ale unor instituții financiare internaționale ce au dus la adâncirea sărăciei națunilor*, „Revista Calitatea Vieții”, nr. 3–4, Editura Academiei Române, București, 2005.
16. Stiglitz J. A., *Whither Reform? Ten Years of the Transition*, în Rosca A., *Fondul special, o aberație fiscală*, în „Capital”, nr. 40, 7 Octombrie 1999.
17. Zamfir C., Stoica L. (coord.), *O nouă provocare: Dezvoltarea socială*, Collegium, Editura Polirom, 2006.
18. Zamfir C., Zamfir E., (coord.), *Politici sociale România în context european*, Editura Alternative, București, 1995.
19. Watkins K., *Priorities in public spending, Human Development Report 2005, International cooperation at a crossroads: Aid, trade and security in an unequal world*, UNDP, 2005.
20. Werner W., *Which Socioeconomic Model for Europe?*, „Intereconomics”, January–February, Hamburg, Germany, 2006.
21. Zamfir C., Stoica L. (coord.), *Dezvoltarea socială: câteva elemente teoretice*, în *O nouă provocare: Dezvoltarea socială*, Collegium, Editura Polirom, 2006.
22. ***, *A decade of transition*, UNICEF, Florența, 2001.
23. ***, *Foreign Policy Magazine Globalization Index*, About, Inc., A part of *The New York Times Company*, 2006.
24. ***, *Measuring Globalization. The Global Top 20*, 2005.
25. ***, *Planul Național Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale*, „Revista de Asistență Socială”, nr. 3/2002, București, 2002.
16. ***, PNUD, *Rapport Mondial sur le Developpement Humain 2003*.

This article is concerned with the less obvious influences of globalization on the social development and social protection. Issues about the hierarchy of globalization index, impact of the present international economic relations ethics on the socioeconomic gap between rich and poor countries, the consequences of these realities on the process of poverty alleviation, might be found in this text.